

Anıl İsmet AŞCI¹
Politika Analisti

Batuhan KÜPELİ²
Politika Analisti

Mehmet Can ALTIN
Araştırmacı

DEĞERLENDİRME NOTU

İRAN'A KARŞI SAVAŞIN GÖRÜNMEYEN YÜZÜ: İŞÇİ DÖVİZLERİ

ABD ve İsrail'in 28 Şubat 2026'da İran'a yönelik başlattığı ortak askeri operasyon, Körfez bölgesinin onlarca yıldır sürdürdüğü istikrar algısını derinden etkilemiştir. Dubai Uluslararası Havalimanı drone saldırısı sonrasında kapatılmış, Katar'daki Al Udeid ABD üssü ise doğrudan vurulmuştur (Guardian, 11 Mart 2026; Al Jazeera, 17 Mart 2026).

Çatışmanın ilk on gününde 37.000 uçuş iptal edilmiştir. Ortadoğu petrol üretimi günlük 21 milyon varilden 14 milyon varile gerilemiştir (Rystad Energy, Mart 2026). Goldman Sachs, çatışmanın uzaması halinde Katar ve Kuveyt ekonomilerinin %14, BAE ekonomisinin ise %5 daralabileceğini tahmin etmiştir.

Petrol ve turizm kayıplarının yanı sıra çatışmanın göz ardı edilen bir başka boyutu daha bulunmaktadır "işçi dövizleri". 2023 yılında düşük ve orta gelirli ülkelere yönelik işçi döviz miktarı 656 milyar ABD dolarına ulaşmış, 2025'te 690 milyar ABD dolarına çıkması beklenmektedir. Bu tutar doğrudan yabancı yatırım ve resmi kalkınma yardımı toplamını aşarak söz konusu ülkeler için en büyük dış kaynak haline gelmiştir (World Bank KNOMAD, Migration and Development Brief 40, 2024). Yalnızca Körfez'den kaynaklanan yıllık tahmini işçi döviz akışı 134 milyar ABD dolara yaklaşmakta Pakistan, Mısır, Ürdün ve Hindistan gibi ülkelerin cari dengesinin temelini oluşturmaktadır.

¹ <https://www.tepav.org.tr/ekibimiz/s/1457>

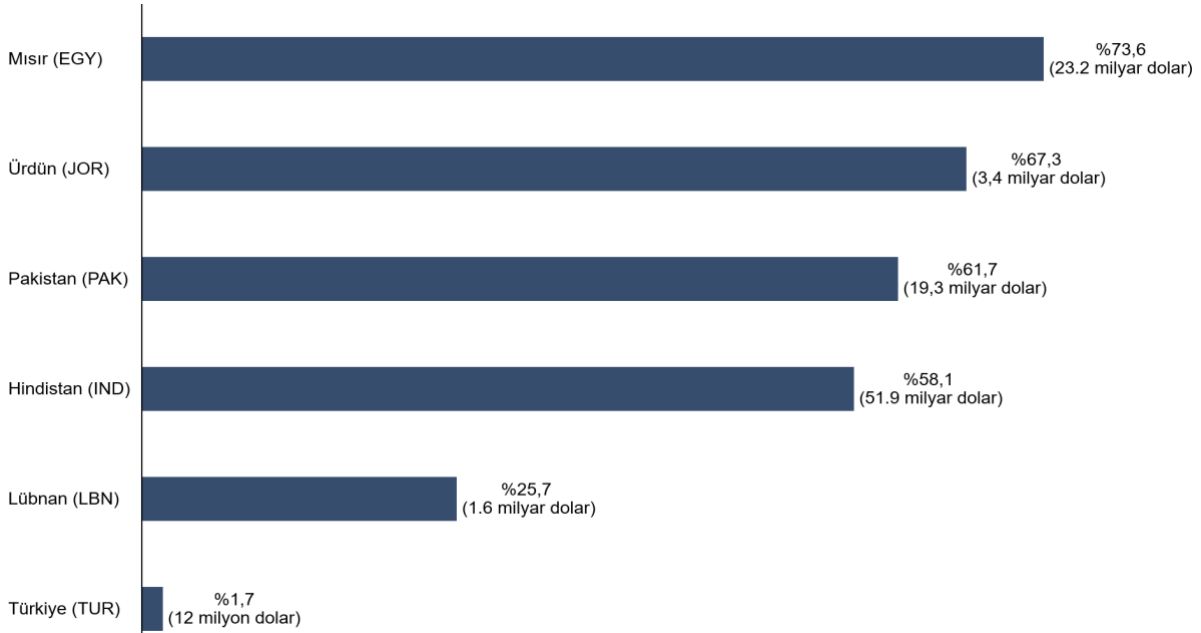
² <https://www.tepav.org.tr/ekibimiz/s/1478>

Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, öneriler ve görüşler tamamen yazarlarına aittir. TEPAV'ın resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

1990-91 Körfez Savaşı'nda, benzer şekilde bölgedeki yaklaşık 5 milyon göçmen işçi ülkelerine dönmek zorunda kalmış ve bu durum birçok ülkede ödemeler dengesi krizini tetiklemişti (Stanton Russell, 1992). 2026 krizinin ölçeği çok daha büyüktür. Göçmen işçi sayısı yedi kat artarak 35 milyonun üzerine çıkmış ve işçi dövizleri akışları nominal olarak on kat büyümüştür. Bu çalışmada söz konusu kırılma, Hindistan, Pakistan, Mısır, Ürdün, Lübnan ve Türkiye üzerinden karşılaştırmalı olarak incelenmektedir.

Mısır, Ürdün, Pakistan ve Hindistan işçi dövizlerinin yarısından fazlasını Körfez bölgesindeki ülkelere almaktadır. Mısır %73,6 ile en yüksek Körfez bağımlılığına sahip olup toplam 31,5 milyar ABD dolarlık işçi dövizleri gelirin 23,2 milyar ABD doları altı Körfez ülkesinden gelmektedir. Ürdün (%67,3) ve Pakistan (%61,7) ile birlikte bu üç ülkede işçi dövizleri gelirlerinin üçte ikisinden fazlası Körfez kaynaklıdır. Hindistan'da pay %58,1 ile yüksek olmakla birlikte 89,4 milyar ABD dolarlık toplam gelir içinde 51,9 milyar ABD doları Körfez'den gelmektedir. Lübnan'da %25,7 ile oransal bağımlılık daha düşük görünse de, bunun nedeni Kuzey Amerika ve Batı Afrika diasporasından gelen çeşitlendirilmiş kaynaklardır. Türkiye'de Körfez payı yalnızca %1,7 olup işçi dövizlerinin yapısal kaynağı Avrupa diasporasıdır (Dünya Bankası).

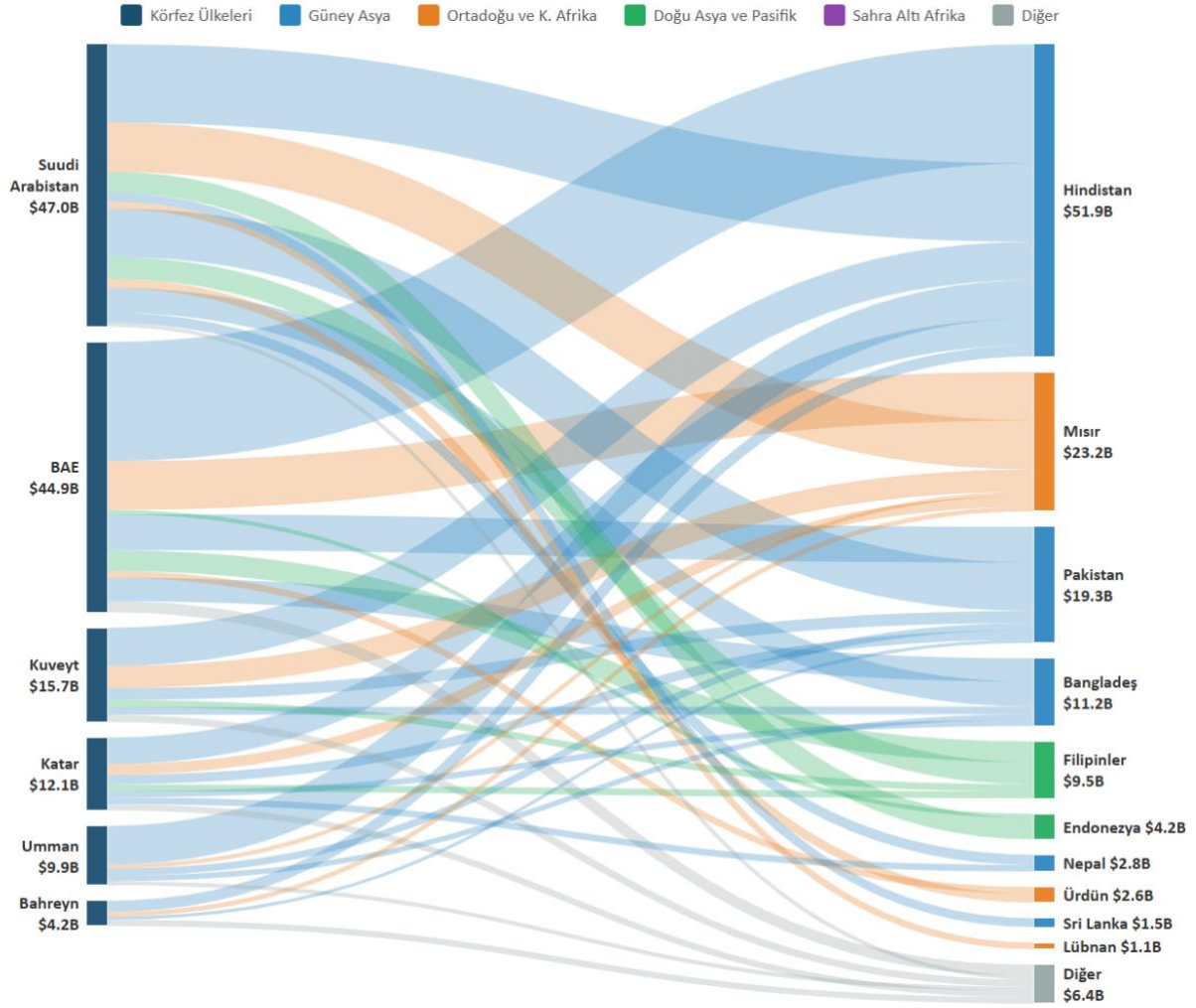
Şekil 1 : Seçili ülkelerin toplam işçi dövizleri içinde Körfez payı, %, 2021

Kaynak: Dünya Bankası KNOMAD, Dünya Bankası WDI, TEPAV hesaplamaları

Dünya Bankası çalışması KNOMAD karşılıklı işçi döviz tahmin matrisine göre altı Körfez ülkesinden 2021 yılı tahmini 134 milyar ABD doları işçi dövizleri çıkışı gerçekleşmektedir (Ratha ve diğerleri, 2022). Körfez ülkeleri işçi dövizleri koridorunun kaynağını oluştururken en büyük alıcılar Hindistan (51,9 milyar ABD doları), Mısır (23,2 milyar ABD doları), Pakistan (19,3 milyar ABD doları) ve Bangladeş (11,2 milyar ABD doları) olup bu çalışmada incelenen ülkelerin tamamı Körfez kaynaklı işçi dövizlerine yoğun biçimde bağımlıdır. Ürdün'ün 2,6 milyar ABD dolarlık ve Lübnan'ın 1,1 milyar ABD dolarlık Körfez kaynaklı işçi dövizleri geliri görece küçük ekonomileri için hayati önem taşımaktadır (World Bank KNOMAD, Bilateral Remittance Matrix, 2022).

Şekil 2 Körfez'deki işçi dövizleri nereye gidiyor? Milyar ABD Doları, 2021*

Kaynak: Dünya Bankası KNOMAD, TEPAV hesaplamaları

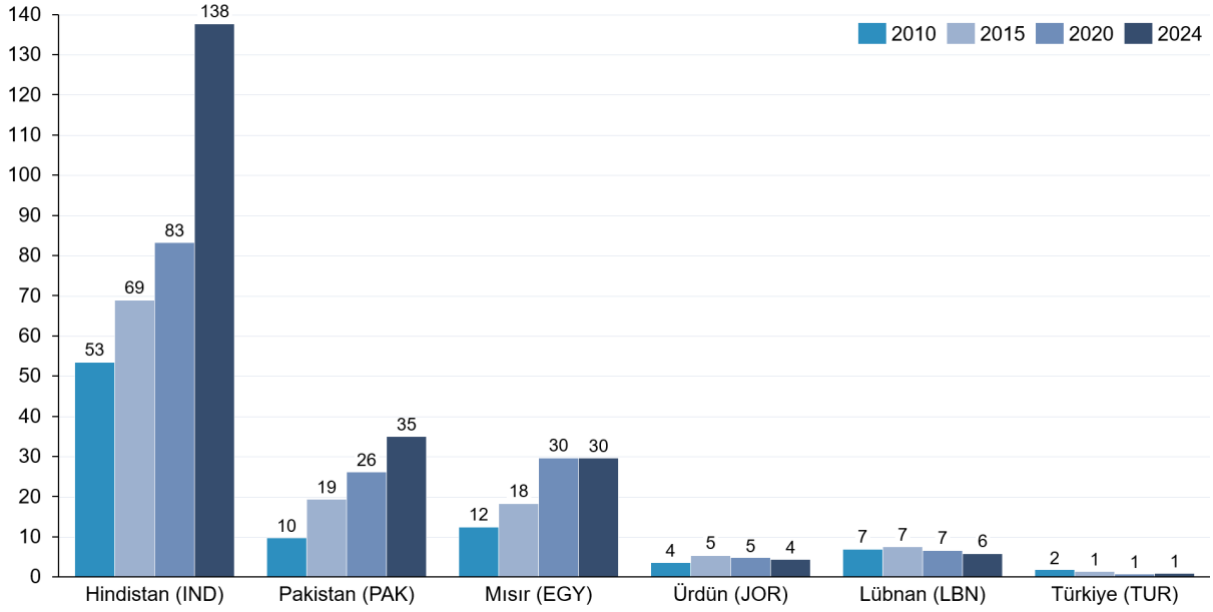
*Bu rakamlar KNOMAD'ın göç stoku ve ikili ticaret verilerine dayalı ekonometrik tahminleridir; merkez bankalarının ödemeler dengesi istatistiklerinden farklılık gösterebilir.

Körfez bölgesindeki çatışma geçmişi işçi dövizlerinin kırılğan bir kaynak olduğunu somut örneklerle kanıtlamaktadır. Günümüzdeki Körfez-Güney Asya işçi döviz koridorunun yapısal temeli 1980-88 İran-İrak Savaşı'na dayanmaktadır. Bu çatışma Körfez'deki işgücü piyasasını kökten dönüştürmüştür, İran ve Irak'tan gelen işçileri Güney Asya ve Mısır kaynaklı işgücü ikame etmiştir. 1977'de yeni çalışma izinlerinin yaklaşık yarısını alan Arap göçmenlerin oranı 1985'e gelindiğinde %15'in altına düşmüştür (Kapiszewski, 2006). Körfez devletlerinin bu tercihi yalnızca savaşın yarattığı arz boşluğu ile değil, aynı zamanda Arap milliyetçiliği ve siyasi aktivizm kaygılarından da beslenmiştir (Thiollet, 2011).

1990-91 Körfez Savaşı bu kırılğanlığın ilk büyük sınavı olmuştur. Kuveyt'in işgali sonrasında yalnızca Kuveyt ve Irak'tan 1 milyonun üzerinde göçmen işçi ayrılmış, bölge genelinde yaklaşık 5 milyon göçmen işçi ülkesine dönmek zorunda kalmıştır (Stanton Russell, 1992). Bu göç dalgası milyarlarca dolarlık işçi döviz kaybına yol açarak Ürdün, Mısır ve Pakistan'da ödemeler dengesi krizini tetiklemiş, IMF acil finansman programları devreye girmiştir.

Son on beş yıllık süreçte işçi dövizleri akışlarındaki eğilimler ülkeler arasında belirgin farklılıklar göstermektedir. Hindistan'da son on beş yılda işçi dövizleri gelirleri %157 artarak 2024'te 137,7 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Pakistan'da da işçi dövizleri %260'lık artışla 2010'daki 9,7 milyar ABD dolarından 2024'te 34,9 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Bu durumda pandemi sonrası dijital ödeme kanallarının yaygınlaşması önem arz etmektedir. Mısır'da 2016 yeni para politikası kararları ardından resmî kanallar üzerinden işçi dövizleri artışı belirginleşmiştir. Ancak işçi gelirlerinin 2023'te 19,5 milyar ABD dolarına gerileyişi döviz ihtiyacı yaratmıştır. Ürdün, Lübnan ve Türkiye'de işçi dövizleri gelirleri ise 2015 yılı sonrasında belirli bir seviyeye gerilemiştir (Dünya Bankası).

Şekil 3 Yurt dışı işçi dövizleri girişleri, Milyar ABD doları, 2010-2024

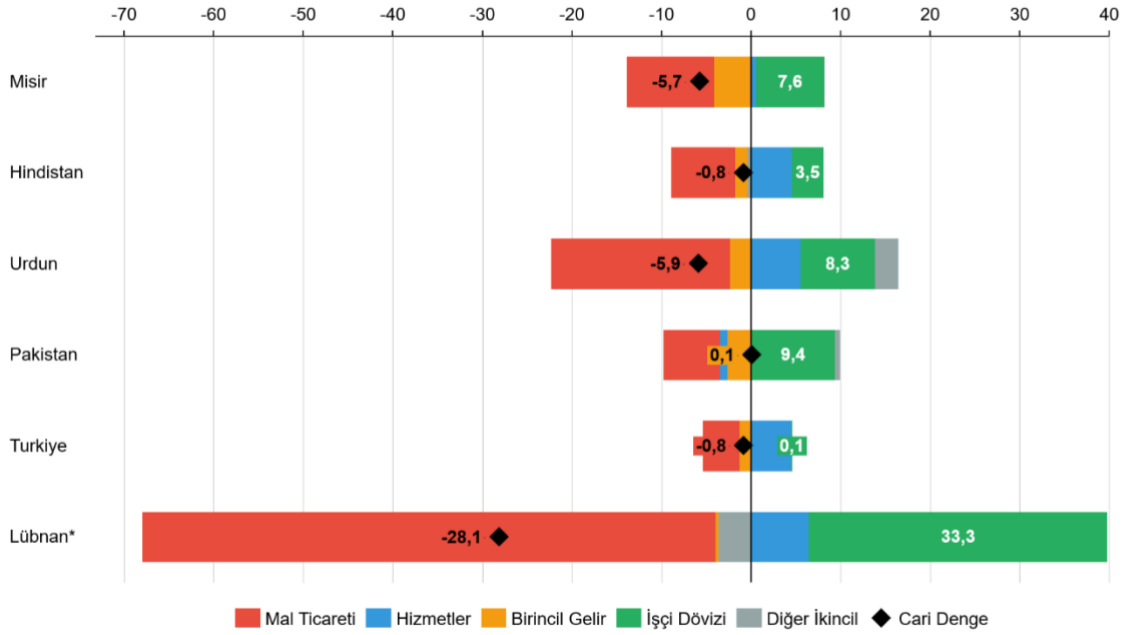

Kaynak: Dünya Bankası, TEPAV hesaplamaları

Seçili ülkelerde dış ticaret açığı, işçi dövizleri ve hizmetler ticareti fazlası ile kapanmaktadır (Şekil 4).

- **Pakistan'da** mal ve hizmet ticareti GSYİH'nin yüzde 7'si oranında açık vermesine rağmen, GSYİH'nin yüzde 9,4'üne ulaşan işçi dövizleri gelirleri, cari hesabı fazlaya taşımaktadır.
- **Hindistan'da %3,5'lik işçi dövizleri katkısı**, hizmet ihracatı fazlasıyla (%4,6) birlikte mal ticareti açığını kısmen dengelemekte, cari açık GSYİH'nin %0,8'ine yaklaşmaktadır.
- **Türkiye bu tablonun dışında kalmaktadır:** İşçi dövizleri GSYİH'nin %0,1'ini bile bulmadığından cari dengenin dengeleme yükü tümüyle hizmet fazlasına (%+4,5) yüklenmekte, 2024'te %0,8 cari açık verilmektedir.
- Diğer üç ülkede tablo çok daha kırılgandır. **Mısır, Ürdün ve Lübnan'da** işçi dövizleri sırasıyla GSYİH'nin %7,6'sı, %8,3'ü ve %33,3'üne ulaşsa da mal ticareti açığını (sırasıyla %9,8, %20 ve %63,9) yalnızca kısmen kapatılabilmekte, cari denge %-5,7, %-5,9 ve %-28,1 düzeylerinde kalmaktadır. Bu üç ülke için işçi dövizleri koridorundaki olası bir kesinti, halihazırda yapısal hale gelmiş cari açığın hızla ödemeler dengesi krizine dönüşmesi anlamına gelebilir. (Dünya Bankası)

Şekil 4 Cari işlemler hesabının GSYİH'e oranı, %, 2024

Kaynak: Dünya Bankası, TEPAV hesaplamaları

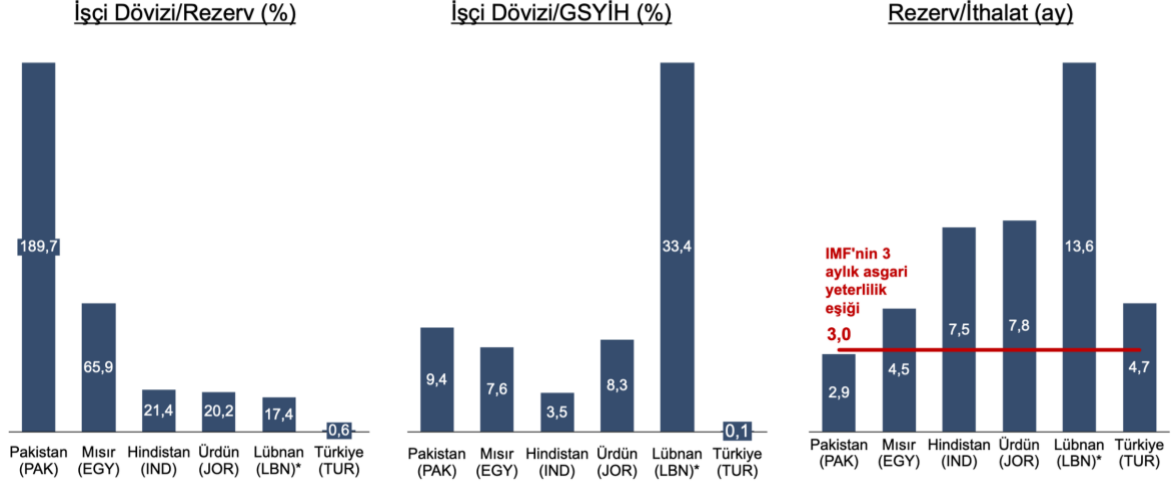
* Lübnan verileri 2023

Bu kırılganlığın 3 farklı gösterge ile incelemek mümkün:

- **İşçi dövizlerinin rezervlere oranı, ani bir ödemeler dengesi krizini ölçmek açısından iyi bir göstergedir.** Pakistan, işçi dövizlerinin rezervlere oranının %189,7 olması altı ülke arasında açık ara en yüksek kırılganlık düzeyine sahip olduğunu göstermektedir. Bu oran 2022'de ülkede döviz krizinin derinleştiği dönemde %304'e çıkmıştır. Mısır ise %65,9 ile ikinci sırada yer almaktadır. 2023 yılında işçi dövizlerinin yaklaşık %30 gerilemesi doğrudan kur krizini tetiklemiş ve Mart 2024'te Mısır Lirası %38'in üzerinde değer kaybetmiştir (IMF, 2025; Global Finance, 2024). Mısır'ın rezervleri Kasım 2025 itibarıyla 50 milyar ABD dolarını aşmış olsa da oran hâlâ yüksek bir kırılganlık bandında seyretmektedir. Ürdün'deyse oran, 2012'deki %43,6 zirvesinden 2024'te %20,2'ye gerilemiştir. Hindistan'da %21,4 ile son on beş yıldır istikrarlı bir bantta hareket etmektedir. Lübnan'da 2019 sonrasında bankacılık sisteminin çöküşüyle mevduatlar fiilen dondurulduğundan ve resmi rezervlerin önemli kısmı kullanılabilir durumda olmadığından %17,4 olarak hesaplanan oran yanıltıcıdır (Dünya Bankası, 2026). Türkiye'deyse oran %0,63 ile işçi dövizlerinin ödemeler dengesi açısından yapısal bir rolü bulunmamaktadır.
- **Rezervlerin ithalatı karşılama süresi de ödemeler dengesi krizinde bir diğer göstergedir. Rezerv yeterliliği açısından Pakistan'ın 2,85 aylık ithalat karşılama kapasitesi IMF'nin önerdiği 3 aylık asgari eşiğin altındadır.** Mısır 4,5 ay, Türkiye 4,7 ay ile eşiğin hemen üzerinde yer almaktadır. Hindistan 7,5 ay ve Ürdün 7,8 ay ile güvenli bölgededir. Lübnan'ın 2023'teki 13,6 aylık süresi ise yanıltıcıdır; GSYİH'nin 2019-2021 arasında yüzde 60'ın üzerinde çökmesiyle ithalat hacmi de dramatik biçimde daralmıştır (Dünya Bankası, 2026).

- Ayrıca işçi dövizlerinin GSYİH'e oranı, ani bir şokun büyüklüğünü ölçmek için bir başka bir göstergedir. İşçi döviz/GSYİH oranı açısından Lübnan %33,4 ile en yüksek yapısal bağımlılığı taşımakta olup bu oran bankacılık krizinin ardından mekanik olarak yükselmiştir. Pakistan %9,4, Ürdün %8,3, Mısır %7,6 ile onu takip etmektedir. Hindistan ve Türkiye'de bu oran sırasıyla %3,5 ve %0,07 düzeyindedir.

Şekil 5 Seçili ülkelerin kırılma oranları, 2024

Kaynak: Dünya Bankası, TEPAV hesaplamaları

* Lübnan verileri 2023

Devam eden İran-İsrail çatışmasının uzaması halinde, yıllık 134 milyar ABD dolarlık işçi döviz ödemeleri doğrudan tehdit altına girecektir. Bu senaryoda en büyük risk altındaki ülkeler, işçi döviz/rezerv oranlarıyla orantılı olarak Pakistan (%189,7), Mısır (%65,9) ve Ürdün (%20,2) olup bu ülkelerde ödemeler dengesi krizinin tetiklenmesi muhtemel görünmektedir. Lübnan'ın GSYİH'nin üçte birine ulaşan işçi döviz bağımlılığı da ayrı bir kırılma noktası oluşturmaktadır. Hindistan ve Türkiye ise ekonomik çeşitlilikleri sayesinde bu tehdide karşı görece dayanıklı bir konumdadır.

John Maynard Keynes, Barışın Ekonomik Sonuçları (1919) adlı eserinde, insanoğlunun içinde bulunduğu ekonomik düzeni "doğal, kalıcı ve bel bağlanabilir" saydığını; oysa bu düzenin son derece kırılma ve geçici olduğunu belirtmiştir. Günümüzün ekonominin tek bir kritik düşümün çöküşüyle nasıl sarsılabildiğini gözlemlerken, bu ikazın ne denli öngörülü olduğu bir kez daha açığa çıkmaktadır: Birbirine ekonomilerin işlevini sürdürebilmesi, siyasi istikrara olan bağımlılığını giderek derinleştirmektedir.

Bu çerçevede süregelen çatışma, yalnızca enerji piyasalarında değil, ekonominin tamamında kalıcı kırılmalara zemin hazırlamaktadır. Barış, bir tercih değil küresel ekonomik sistemin önkoşuludur.

Kaynakça

- Al Jazeera (2026). "Gulf Economies Suffer Brunt of Iran War as Recession Risk Looms." Al Jazeera, 17 Mart 2026. <https://www.aljazeera.com/economy/2026/3/17/gulf-economies-suffer-brunt-of-iran-war-as-recession-risk-looms>
- Ellis-Petersen, H. (2026). "The Shine Has Been Taken Off: Dubai Faces Existential Threat as Foreigners Flee Conflict." The Guardian, 11 Mart 2026. <https://www.theguardian.com/world/2026/mar/11/the-shine-has-been-taken-off-dubai-faces-existential-threat-as-foreigners-flee-conflict>
- Kapiszewski, A. (2006). "Arab Versus Asian Migrant Workers in the GCC Countries." UN DESA Expert Group on International Migration and Development, Birleşmiş Milletler, New York. <https://www.semanticscholar.org/paper/92b2bb95cd2aa76b5c5e984db75b03ef8e155edc>
- Ratha, D., Plaza, S. ve Kim, E. J. (2022). "Bilateral Remittance Matrix (New)." World Bank People Move Blog, 19 Aralık 2022. <https://blogs.worldbank.org/en/peoplemove/bilateral-remittance-matrix-new>
- Ratha, D., Chandra, V., Kim, E. J., Plaza, S. ve Mahmood, A. (2024). "Remittances Slowed in 2023, Expected to Grow Faster in 2024." Migration and Development Brief 40, World Bank KNOMAD, Haziran 2024. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099714008132436612/pdf/IDU1a9cf73b51fcad1425a1a0dd1cc8f2f3331ce.pdf>
- Stanton Russell, S. (1992). "International Migration and Political Turmoil in the Middle East." Population and Development Review, 18(4), 719-727. JSTOR: <https://www.jstor.org/stable/1973761>
- Thiollet, H. (2011). "Migration as Diplomacy: Labor Migrants, Refugees, and Arab Regional Politics in the Oil-Rich Countries." International Labor and Working-Class History, 79(Spring), 103-121. HAL: <https://sciencespo.hal.science/hal-01675531>
- World Bank (2026). World Development Indicators (WDI) Database. Göstergeler: BX.TRF.PWKR.CD.DT, BX.TRF.PWKR.DT.GD.ZS, FI.RES.TOTL.CD, FI.RES.TOTL.MO, BN.CAB.XOKA.CD, BN.GSR.MRCH.CD, BN.GSR.FCTY.CD, BN.TRF.CURR.CD. Erişim tarihi: 1 Nisan 2026. <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>
- World Bank KNOMAD (2022). Bilateral Remittance Matrix. Göç stoku ve ikili ticaret verilerine dayalı ekonometrik tahminler. <https://www.worldbank.org/en/topic/migration/brief/remittances-knomad>
- IMF (2025). International Liquidity (IL) Database. Gösterge: TRGMV_REVS. Erişim tarihi: 1 Nisan 2026. <https://data.imf.org/>
- Global Finance (2024). "Egypt Devalues Currency, Hikes Interest Rates." Global Finance Magazine, Eylül 2024. <https://gfmag.com/economics-policy-regulation/egypt-devalues-currency-raises-interest-rates-imf-deal-8-billion/>
- Goldman Sachs (2026). Gulf GDP Impact Estimates. Aktaran: Al Jazeera, 17 Mart 2026.
- Rystad Energy (2026). "Gulf Shut-Ins Could Reduce Regional Crude Output by 70%." Oilfield Technology, 17 Mart 2026. <https://www.oilfieldtechnology.com/special-reports/17032026/rystad-energy-gulf-shut-ins-could-reduce-regional-crude-output-by-70-if-us-iran-war-drags-on/>

World Bank (2026). "Lebanon: Economic Rebound Marks Cautious Recovery." Dünya Bankası Basın Bildirisi, 22 Ocak 2026. <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2026/01/22/lebanon-economic-rebound-marks-cautious-recovery-amidst-progress-on-reforms>